هەنگاوی نوێی چین لە کوردستان: هاوکاری یان کۆنترۆڵ؟.. ئاگری قادر*

لە چەند رۆژی ڕابردوودا کە کۆماری گەلی چین ، دامەزراوەیەکی نوێی ئیداری و کۆمەڵایەتی لە هەرێمی کوردستان دامەزراند، کە بە “شورای مەزن” ناودەبرێت. لە کاتێکدا کە لە ژێر زمانی هاوکاری و گەشەپێدان پێشکەش دەکرێت، ئەم رێکخراوە نیگەرانی قووڵ سەبارەت بە فراوانبوونی تاکڕەوی، ئەندازیاری کۆمەڵایەتی و ئەگەری وەرینی سەربەخۆیی ناوخۆیی بەدوای خۆیدا دەهێنێت. لە ڕوانگەیەکی ئەکادیمی و جیۆپۆلەتیکییەوە، هەوڵەکانی چین دەبێت لە چوارچێوەی فراوانتری ستراتیژی جیهانییەکەیدا تێبگەین — ستراتیژییەك کە کاریگەریی سیاسی، دزەکردنی ئابووری و پێشبینی ئایدیۆلۆژی تێکەڵ دەکات. دامەزراندنی دامەزراوەیەکی لەو جۆرە لە کوردستاندا ناتوانرێت لە مۆدێلی حوکمڕانی لەمێژینەی چین جیا بکرێتەوە کە ڕەگ و ڕیشەی لە کۆنترۆڵی ناوەندی و سنووردارکردنی ئازادییە مەدەنییەکان و ملکەچکردنی تاکەکان بە دەسەڵاتی دەوڵەت هەیە،سیستەمی سیاسی ناوخۆیی چین بە حوکمڕانی یەك حزبی و سەرکوتکردنی ناڕەزایەتی و میکانیزمی چاودێری کۆمەڵایەتی بەرفراوان تایبەتمەندە. ئەو دامەزراوانەی کە لە ژێر ئەم مۆدێلەدا دروست دەکرێن — چ لە ناوخۆ یان دەرەوە — زۆرجار خزمەت بە دوو مەبەست دەکەن:

درێژکردنەوەی دەسەڵاتی دەوڵەت

داڕشتنی ڕەفتاری گشتی لە ڕێگەی فۆڕمی ورد و ئاشکرای کۆنترۆڵکرد نەوە

ئەگەر سیستەمێکی لەو شێوەیە هەناردە بکرێت بۆ کوردستان، تەنانەت بەشێوەیەکی بەشەکی یان ناڕاستەوخۆ، کاریگەرییەکی بەرچاوی لەسەر مافی مرۆق، بەشداری سیاسی و ئۆتۆنۆمی کۆمەڵایەتی هەڵدەگرێت. بۆیە پێویستە ناساندنی بەناو “شورای مەزن” بە شێوەیەکی ڕەخنەگرانە وەك ئامرازێکی کاریگەری هەڵسەنگێندرێت نەك پێکهاتەیەکی بێلایەن یان گەشەسەندن

“شورای مەزن” وەك هەنگاوێك بەرەو کۆیلایەتی مۆدێرن — ڕەنگدانەوەی ترسەکانە کە پڕۆژەکەی چین کەناڵی نوێ بۆ چاودێریکردن، دیسپلینکردن، یان دەستکاریکردنی گروپە کۆمەڵایەتییەکان دروست دەکات. لە زۆرێك لەو ناوچانەی کە چین ئۆرگانی کولتووری یان

کارگێڕی دامەزراندووە، ئەم دامەزراوانە ئاوێنەیەکی لایەنەکانی مۆدێلی حوکمڕانی ناوخۆیی چین بوون کە :

بڕیاردانی ناوەندی

شەفافیەتێکی سنووردار

دامەزراندنی ستراتیژی نوخبە ناوخۆییەکان بۆ داڕشتنی بۆچوون بەرنامەی پەروەردەیی و کولتووری کە بە گۆڕینی ناسنامە و دەسەزیەکان داڕێژراون، ئەم نەخشانە ئەوە دەردەخەن کە "شورای مەزن" دەتوانێت وەك میکانیزمێك بۆ چوونە ناو کۆمەڵگەی مەدەنی کورد و کۆکردنەوەی کاریگەری و وردە وردە ئاسایکردنەوەی نۆرمەکانی پاوانخوازانە کار بکات،لە ڕوانگەی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکانەوە، بەرژەوەندی چین بۆ کوردستان هاوتەریبە لەگەڵ ستراتیژییە فراوانەکانی پشتێن و ڕێگا و خواستی فراوانکردنی کاریگەری لەناو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا. دامەزراوە سیاسییەکان یان نیمچە سیاسییەکان ڕێگە بە چین دەدات خۆی لەناو پێکهاتە ناوخۆییەکاندا جێگیر بکات، ئەمەش کاریگەری دروست دەکات کە دەتوانرێت لە دانوستانە دیپلۆماسییەکان یان ئابوورییەکانی داهاتوودا بەکاربهێنرێت، بۆ کوردستان دروستکردنی دامەزراوەیەکی ئاڕاستەکراوی دەرەکی و خاوەن دەسەڵاتێکی ناڕوون پێناسەکراو پرسیاری ڕەخنەگرانە دەوروژێنێت،ئایا ئەم ڕێکخراوە خزمەت بە بەرژەوەندییە ناوخۆییەکان دەکات یان ئامانجە ستراتیژییە دەرەکییەکان؟

چ میکانیزمێك لەپرسینەوە و شەفافیەت و چاودێری مسۆگەر دەکات؟

جەماوەری کورد چۆن لە دەستکاری ئایدیۆلۆژی یان سیاسی دەپارێزرێت؟

بەبێ وەڵامی ڕوون، مەترسییەکان لە سوودە ئەگەرییەکان زیاترن ڕێگریکردن لە دامەزراندنی وەها ئۆرگانێك تەنیا کردەوەیەکی بەرخۆدانی سیاسی نییە؛ ڕێوشوێنێکی پێویستە بۆ پاراستنی کەرامەتی مرۆڤ و سەروەری دامەزراوەیی و خواستە دیموکراسییەکان. ئەزموونی کورد لەگەڵ زلهێزە ناوچەییەکان دەریخستووە کە زۆرجار قەوارە بیانییەکان نەك لە ڕێگەی داگیرکاریی بینراوەوە، بەڵکو لە ڕێگەی هاتنە ناوەوەی دامەزراوەیی وردە وردە بەدوای کاریگەریدا دەگەڕێن. لەم چوارچێوەیەدا چین – بە مێژووی کۆنترۆڵکردنی تاکڕەوانە و فراوانبوونی نێودەوڵەتییەوە – نوێنەرایەتی هاوبەشی ڕزگاری نییە بەڵکو بکەرێکی پۆتانسێلی هەژموون دەکات. چین وەك هێزێکی "کۆیلایەتی و داگیرکاری" ڕەنگە بەهێز دەربکەوێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ڕەنگدانەوەی ئەو ترسە ڕاستەقینەکانە کە ڕێگیان لە بەڵگە جیهانییەکانی پراکتیکەکانی حوکمڕانی چیندا هەیە. پێویستە "شورای مەزن" پێشنیارکراوی کوردستان لە چوارچێوەیەکی ئەکادیمی و

جیۆپۆلەتیکی گەورەتردا وەك هەوڵێك لەلایەن دەوڵەتێکی تاکڕەوەوە بە درێژکردنەوەی کاریگەریی ئایدیۆلۆژی و سیاسی و ئیداری بە ناوچەیەکی لاواز تێبگەین. پاراستنی ئۆتۆنۆمی و ئازادییەکانی گەلی کورد پێویستی بە وریایی و شەفافیەت و ڕەتکردنەوەی پتەوی ڕێگەدان بە زلهێزە بیانییەکان هەیە بۆ سەپاندنی پێکهاتەکان کە سازش لەسەر مافەکانی مرۆڤ و سەروەری دەکەن. هەر لەبەر ئەم هۆکارە دەبێت دەستپێشخەرییەکە بە شێوەیەکی ڕەخنەگرانە هەڵسەنگێندرێت – و دواجار ڕەت بکرێتەوە بۆ پاراستنی ئایندە و کەرامەت و چارەنووسی کوردستان.

ئاگری قادر
خوێندکاری دکتۆرا لە یاسای ژینگەیی نێودەوڵەتی لە زانکۆی نیشتمانی تایوان